

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΡΙΣΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΗΓΕΤΗ

Η επαναστατική εξέγερση του Θέρισου ήταν το έπος των φιλελεύθερων και αλύγιστων Κρητικών ενάντια στον δεσποτισμό με τον οποίο ασκούσε την εξουσία στο νησί ο πρίγκιπας Γεώργιος υπό την ιδιότητα του ύπατου αρμοστή, αλλά και ενάντια στην ανικανότητά του να κάνει πραγματικότητα τον άσβεστο πόθο τους για ένωση με την Ελλάδα. Μέσα από αυτή την εξέγερση έλαμψε πανελλαδικά το άστρο του αδιαφιλονίκητου ηγέτη της, ενός ανθρώπου του οποίου οι εξαιρετικές διπλωματικές ικανότητες και η απaráμιλλη πολιτική ευφυΐα έγιναν πλέον γνωστές πέρα από τα όρια του νησιού που τον γέννησε και τον άνδρωσε πολιτικά και επαναστατικά. Γι' αυτό και τον κάλεσαν από την Ελλάδα ελάχιστα μόνο χρόνια μετά την επανάσταση του Θέρισου -κι ενώ η Κρήτη δεν είχε ακόμη ενωθεί με το ελληνικό κράτος- να οδηγήσει τη χώρα στον απεγκλωβισμό από τα πολιτικά αδιέξοδα που την κατατρύχανε επί δεκαετίες και εμποδίζανε την πρόοδό της. Το όνομα αυτού του ανθρώπου: Ελευθέριος Βενιζέλος.

Τα γεγονότα που έφεραν τον πρίγκιπα Γεώργιο στην Κρήτη ως ύπατο αρμοστή

Από τη δημιουργία ελεύθερου ελληνικού κράτους και μετά, η ιστορία της Κρήτης ταυτίζεται με το πάγιο και ποτισμένο με αίμα αίτημα του λαού της να ενωθεί μαζί του.

Τον Απρίλιο του 1897, με αφορμή το Κρητικό ζήτημα, γίνεται ελληνοτουρκικός πόλεμος, στον οποίο η Ελλάδα υφίσταται ταπεινωτική ήττα. Λόγω αυτής της ήττας οι επαναστάτες Κρητικοί αναγκάζονται να εγκαταλείψουν -προς το παρόν- την ιδέα της ένωσης και να αποδεχτούν τη λύση της αυτονομίας, που τους προσφέρουν οι Μεγάλες Δυνάμεις (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Ρωσία). Το 1898 συγκροτείται κατόπιν εκλογών το Εκτελεστικόν Κρήτης, μία άτυπη κυβέρνηση με πρόεδρο τον γιατρό και πολιτικό Ιωάννη Σφακιανάκη. Στις 25 Αυγούστου του ίδιου έτους μουσουλμάνοι, υποκινούμενοι από στρατιωτικούς, προβαίνουν σε πυρπόληση της πόλης του Ηρακλείου και σε σφαγές εκατοντάδων χριστιανών. Πάνω στο τυφλό τους μένος διαπράττουν ένα ολέθριο για κείνους λάθος: σφάζουν δεκαεφτά Βρετανούς στρατιωτικούς, μεταξύ αυτών και τον υποπρόξενο της Αγγλίας στο Ηράκλειο. Με αυτή τους την πράξη θέτουν πλέον απέναντί τους την υπερδύναμη της εποχής, Μεγάλη Βρετανία.

Τα αιματηρά γεγονότα του Ηρακλείου προκάλεσαν ταχείες εξελίξεις. Λίγες μέρες μετά οι πρέσβεις των Μεγάλων Δυνάμεων επέδωσαν τελεσίγραφο στον σουλτάνο με το οποίο απαιτούσαν να πάρει τον οθωμανικό στρατό από το νησί. Ο σουλτάνος δεν είχε άλλη επιλογή από το να υπακούσει. Τον Νοέμβριο ο στρατός του εγκαταλείπει την Κρήτη και μαζί του την εγκαταλείπει και πολύ μεγάλο μέρος

του μουσουλμανικού πληθυσμού. Τον Δεκέμβριο έρχεται στη μεγαλόνησο και εγκαθίσταται στα Χανιά ως ύπατος αρμοστής, εντολοδόχος των Μεγάλων Δυνάμεων, ο δευτερότοκος γιος του βασιλιά της Ελλάδας Γεωργίου Α΄, πρίγκιπας Γεώργιος, και ξεκινάει για την Κρήτη η περίοδος του καθεστώτος της αυτονομίας της με το όνομα Κρητική Πολιτεία.

Η Κρητική Πολιτεία και η διάσταση απόψεων και πολιτικής μεταξύ πρίγκιπα Γεωργίου και Ελευθέριου Βενιζέλου

Ο λαός της Κρήτης υποδέχτηκε τον πρίγκιπα με ενθουσιώδεις εκδηλώσεις, γιατί πίστεψε ότι αυτό το αυτόνομο καθεστώς ήταν ένα ενδιαμέσο στάδιο, κάτι σαν προθάλαμος από όπου πρέπει να περάσει κάποιος για να μπει στο κυρίως σπίτι, και το κυρίως σπίτι ήταν η ένωση με την Ελλάδα. Το νέο αυτόνομο κρατίδιο τελούσε υπό την -τυπική μόνο- επικυριαρχία του σουλτάνου και είχε τεθεί υπό την προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων. Η αυτονομία του νησιού ήταν μερική, καθόσον αφορούσε μόνο τα θέματα εσωτερικής πολιτικής, ενώ δεν αναγνωριζόταν στο καθεστώς το δικαίωμα άσκησης εξωτερικής πολιτικής.

Στην αρχή οι σχέσεις του πρίγκιπα Γεωργίου με τον Ελ. Βενιζέλο ήταν πολύ καλές, θα μπορούσαμε να πούμε ακύμαντες. Ο Βενιζέλος υπήρξε μέλος της επιτροπής που κατάρτισε το πρώτο σύνταγμα του καθεστώτος και μάλιστα ο πρίγκιπας τον όρισε σύμβουλο (υπουργό) Δικαιοσύνης. Τα κύματα στη σχέση τους, τα οποία εξελίχθηκαν σε σφοδρή τρικυμία, σηκώθηκαν μέσα από τη ριζική διαφωνία των δύο αντρών, κατά πρώτον -και πολύ βασικό- ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα γινόταν πραγματικότητα ο διακαής και διαχρονικός πόθος του κρητικού λαού, η ένωση με την Ελλάδα.

Ο πρίγκιπας ήταν προσανατολισμένος προς τις Μεγάλες Δυνάμεις. Πίστευε ότι οι καλές σχέσεις της οικογένειάς του, αλλά και του ίδιου προσωπικά, με τις ευρωπαϊκές αυλές θα γίνονταν ο δρόμος μέσα από τον οποίο οι Δυνάμεις θα μπορούσαν να αρθούν πάνω από τα συμφέροντά τους στο νησί και έτσι θα ερχόταν η ένωση. Οι πεποιθήσεις του αυτές αποδείχτηκαν πολύ σύντομα εντελώς ανεδαφικές.

Ο Βενιζέλος, απ' την άλλη πλευρά, ως άνθρωπος με οξυδέρκεια, αλλά και συμπαγή πολιτικό ρεαλισμό, καταλάβαινε ότι ο τρόπος με τον οποίο πολιτευόταν ο πρίγκιπας στο θέμα της ένωσης ήταν ανέρειστος. Η πολιτική δεν ασκείται μέσω συμπαθειών και οι διεκδικήσεις απαιτούν διπλωματικά και στρατιωτικά ερείσματα, κάτι που εκείνη την εποχή η Ελλάδα δεν μπορούσε να δώσει. Επιπλέον φρονούσε ότι η ένωση με την Ελλάδα θα ερχόταν μέσα από σταθερά και δυναμικά βήματα. Και το πρώτο απ' αυτά θα ήταν το να υπάρξει πλήρης αυτονομία, ώστε η Κρήτη να αποτινάξει από πάνω της τα βαριά πόδια των Μεγάλων Δυνάμεων που την ποδοπατούσαν ανελέητα. Είχε μάλιστα ως πρότυπο το καθεστώς της Ανατολικής Ρωμυλίας. Και δεν έμενε μόνο στα λόγια και στους οραματισμούς. Κατέστρωσε ολοκληρωμένη λύση του προβλήματος που

περιλάμβανε αιρετό αρχηγό -και όχι εντολοδόχο- και στρατό από Έλληνες με βαθμιαία αποχώρηση των στρατευμάτων των Δυνάμεων. Τη λύση αυτή μάλιστα την παρουσίασε στον πρόξενο της Γαλλίας Μπλαν κι εκείνος την υπέβαλε στην κρίση των Δυνάμεων, όπου βρήκε θετική ανταπόκριση. Η άρνηση όμως ήρθε από απρόσμενη πλευρά. Από την πλευρά του πρίγκιπα.

Κι εδώ υπεισέρχεται το θέμα του άλλου σημαντικού τομέα όπου διέφεραν εντελώς οι δύο άντρες. Κι αυτός ο τομέας ήταν η πολιτική φιλοσοφία και ο τρόπος άσκησης εξουσίας. Ο Γεώργιος θαύμαζε τους τσάρους (ήταν ξάδελφος του Νικόλαου Β' Ρομανόφ, ο οποίος είχε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στο να λάβει εκείνος το αξίωμα του ύπατου αρμοστή) και ήθελε να ασκήσει εξουσία κατά το πρότυπό τους. Ο τρόπος διακυβέρνησής του ήταν απολυταρχικός, σκληρός και αδιάλλακτος. Δεν δεχόταν τίποτα πέρα από τη δική του άποψη, έτρεφε μια βαθιά αντιπάθεια προς τον κοινοβουλευτισμό και δεν λάμβανε υπόψη ούτε τους εθνικούς πόθους, αλλά ούτε καν τη γνώμη των Κρητικών. Σε αντίθεση με αυτά, η πολιτική φιλοσοφία του Βενιζέλου διαπνεόταν από φιλελευθερισμό, ανοιχτούς ορίζοντες, καθώς και γνήσιο και έμπρακτο ενδιαφέρον για τους συμπατριώτες του. Γέννημα-θρέμμα Κρητικός, είχε ζυμωθεί μέσα στους πόθους για λευτεριά του νησιού κι αυτοί οι πόθοι τον είχαν θρέψει και τον είχαν αναστήσει.

Τον Μάρτιο του 1901 ο Βενιζέλος παύεται από σύμβουλος Δικαιοσύνης. Είχε μάλιστα προηγουμένως υποβάλει την παραίτησή του δύο φορές, αλλά ο πρίγκιπας δεν την είχε κάνει δεκτή, για να έχει την ευκαιρία να τον ταπεινώσει αποπέμποντάς τον ο ίδιος.

Ο δρόμος προς την οριστική ρήξη

Και η αυλή των Χανίων και η αυλή της Αθήνας καταλαβαίνουν ότι ο Βενιζέλος διαθέτει μια προσωπικότητα ισχυρή, ασυμβίβαστη και με τεράστια επιρροή και για τον λόγο αυτό μπορούσε να γίνει εξαιρετικά επικίνδυνος για τα ανακτορικά συμφέροντα και για τον παρασκηνιακό και σκοταδιστικό τρόπο με τον οποίο το παλάτι ασκούσε την εξουσία. Κι έτσι αποδύονται και οι δύο αυλές σε έναν αδυσώπητο αγώνα προσωπικής και οικογενειακής σπίλωσής του, με σκοπό την ηθική του αμαύρωση. Του προσάπτουν τη βαρύτερη κατηγορία: ότι είναι προδότης ανθενωτικός. Ο Βενιζέλος στην εφημερίδα «Κήρυξ» (εκδότης ήταν ο ίδιος) γράφει σειρά πέντε άρθρων με τον τίτλο *Γεννηθήτω φως*, όπου υπερασπίζεται με σθένος τις θέσεις του και προειδοποιεί τον πρίγκιπα ότι ο τρόπος διακυβέρνησής του θα προκαλέσει επαναστατική εξέγερση. Η αυλή των Χανίων στρατεύει στη λυσσαλέα επίθεσή της εναντίον του ακόμη και τον προκαθήμενο της εκκλησίας της Κρήτης, Ευμένιο. Η σκληρή αντιπαράθεση ανάμεσα στους δύο -Βενιζέλο και Ευμένιο- γίνεται αιτία να καταδικαστεί ο Βενιζέλος σε φυλάκιση εφτά ημερών. Το καθεστώς του πρίγκιπα οργιάζει: διώξεις οπαδών του Βενιζέλου, κατάργηση ελευθεροτυπίας, παρακολούθηση γραπτών επικοινωνιών, κατάπνιξη κάθε αντιτιθέμενης γνώμης.

Οι δρόμοι για οποιαδήποτε λύση συνεννόησης είχαν όλοι κλείσει. Ο μόνος δρόμος που έμενε ανοιχτός ήταν ο δρόμος της επανάστασης.

Το ξέσπασμα της επανάστασης του Θέρισου

«Όπου η εξουσία αφαιρεί τας λαϊκὰς ελευθερίας [...]

εκεί ανοίγεται η νόμιμος οδός των επαναστάσεων...»

7 Ιουνίου 1902

Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος

Προτού φτάσει στη λύση ένοπλης ρήξης, η αλήθεια είναι ότι ο Βενιζέλος είχε εξαντλήσει όλα τα περιθώρια ειρηνικού τρόπου προσέγγισης, αλλά το παλάτι έχτιζε τοίχους γύρω από κάθε προσπάθειά του. Είχε μάλιστα πάει και στην Αθήνα, για να συναντήσει τον πρωθυπουργό Γεώργιο Θεοτόκη, να του εκθέσει το θέμα και να ζητήσει την παρέμβασή του, αλλά εκείνος, υπό τον φόβο του παλατιού, δεν δέχτηκε να τον δει.

10 Μαρτίου του 1905 κηρύσσεται επανάσταση με δύο βασικές διεκδικήσεις, την ένωση με την Ελλάδα και την απαλλαγή από το δεσποτικό καθεστώς του αρμοστή. Τόπος κήρυξης ήταν το Θέρισο, χωριό στους πρόποδες των Λευκών Ορέων. Ψυχή της εξέγερσης υπήρξε ο Ελευθέριος Βενιζέλος και με τους στενούς του συνεργάτες Κωνσταντίνο Μάνο και Κωνσταντίνο Φούμη αποτέλεσαν την ηγετική τριανδρία. Μαζί τους στο ξεκίνημα της επανάστασης ήταν περίπου χίλιοι άνθρωποι. Η επιλογή του τόπου δεν ήταν τυχαία. Το Θέρισο, στα 580 μέτρα υψόμετρο, όχι πολύ μακριά απ' τα Χανιά, είναι ένα φυσικό οχυρό και η δυσχερής και ελεγχόμενη προς αυτό πρόσβαση το καθιστούσε ιδανικό ορμητήριο των επαναστατών. Επιπλέον, το χωριό είχε διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στον αγώνα των Κρητικών για ελευθερία (η επανάσταση του 1905 δεν ήταν η πρώτη που είχε «δει» το Θέρισο), αλλά κι ο Βενιζέλος είχε ο ίδιος και η οικογένειά του δεσμούς με την τοποθεσία.

Ο ύπατος αρμοστής από τα Χανιά δίνει 36 ώρες διορία στους επαναστάτες να παραδώσουν τα όπλα κι εκείνοι τον αγνοούν και κηρύττουν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Το καθεστώς του πρίγκιπα μετά το άγονο -για τις απαιτήσεις του- πέρας των 36 ωρών εξαπολύει τρομοκρατία: κήρυξη στρατιωτικού νόμου, συλλήψεις, φυλακίσεις, απαγορεύσεις συγκεντρώσεων, λογοκρισία. Όλα αυτά όμως, αντί να συρρικνώνουν το επαναστατικό φρόνημα του λαού της Κρήτης, δείχνουν να το τρέφουν και να το θεριεύουν. Όλο και περισσότεροι Κρητικοί προσχωρούν στην επανάσταση. Με αρχή το Θέρισο η επανάσταση εξαπλώνεται σε όλο το νησί.

Οι νίκες των επαναστατών άρχισαν να έρχονται κι ο Βενιζέλος με την πολιτική του μαεστρία κατάφερε να γίνει αποδεκτός από τους εκπροσώπους των Δυνάμεων ως ισότιμος συνομιλητής. Ο Κρητικός πολιτικός και επαναστάτης ήξερε καλά πως

τίποτα δεν επιτυγχάνεται χωρίς ισχυρούς συμμάχους ή -για να το πούμε διαφορετικά- τίποτα δεν επιτυγχάνεται αν έχεις εναντίον σου ανθρώπους πολύ ισχυρότερους από σένα. Για τον λόγο αυτό διαβεβαίωνε τους εκπροσώπους των Δυνάμεων πως οι επαναστάτες δεν πρόκειται να χτυπήσουν ξένους. Έτσι, όχι απλώς τους καθησύχαζε, αλλά και απομάκρυνε το ενδεχόμενο επέμβασής τους, κάτι που θα έθετε σε κίνδυνο τη συνέχεια της επανάστασης σε κείνη την πρώτη της φάση. Αυτό φυσικά δεν σήμαινε ότι έδειχνε υποχωρητικότητα. Το κύρος του πρίγκιπα, απ' την άλλη πλευρά, έχει τσαλακωθεί ανεπανόρθωτα κι ο ίδιος είχε αρχίσει (ακόμη και πριν απ' την επανάσταση, αλλά μετά αυτό εντάθηκε) να βλέπει παντού γύρω του εχθρούς -κάτι που συμβαίνει συχνά, όταν ένας άνθρωπος δεν έχει γερά στηρίγματα εξουσίας- και πίστευε ότι οι πρόξενοι όλων των Δυνάμεων, πλην της Ρωσίας, υποσκάπτουν τον ίδιο και έρχονται σε συνεννόησης με τον άσπονδο εχθρό του. Ο δαιμόνιος Κρητικός φρόντισε να «σπείρει» στην κοινή γνώμη του νησιού την ιδέα ότι οι πρόξενοι είναι ευνοϊκά διατεθειμένοι προς τις εθνικές επιδιώξεις του λαού της Κρήτης. Με τη «σπορά» αυτής της ιδέας, έσπερνε ταυτόχρονα και «ζιζάνια» στη σχέση του πρίγκιπα μαζί τους.

Η στάση των Δυνάμεων και η διπλωματική ευφυΐα του Ελευθέριου Βενιζέλου

Η Κρήτη ήταν μέρος του Ανατολικού Ζητήματος, του προβλήματος δηλαδή σχετικά με το πώς θα μοιράζονταν τα εδάφη που έχανε συνεχώς ο Μεγάλος Ασθενής, η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης, στο θαλάσσιο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, η Κρήτη διεκδικούνταν απ' όλους σαν πολύφερνη νύφη. Όλες οι Δυνάμεις είχαν συμφέροντα στην Κρήτη, και μάλιστα τα συμφέροντά τους δεν ήταν παράλληλα, ήταν τεμνόμενα. Οι Ρώσοι, που ήταν οι πιο σκληροί κατά της επανάστασης, δεν είχαν για κύριο μέλημά τους την υποστήριξη του ξαδέρφου του τσάρου τους κι αυτό που τους έκαψε ήταν η κατοχή του λιμανιού της Σούδας. Οι μάχες κατά των Ρώσων στο Ατσιπόπουλο και στη Γεωργιούπολη ήταν απ' τις πιο αιματηρές που έδωσαν οι επαναστάτες. Οι διαφωνίες μεταξύ των Δυνάμεων δεν άργησαν να φανούν (κι ο Βενιζέλος το είχε προβλέψει αυτό). Οι Βρετανοί έτειναν προς το μέρος των Ρώσων, δηλαδή προς την υιοθέτηση σκληρής στάσης, ενώ οι Γάλλοι και οι Ιταλοί ήταν πιο ανεκτικοί. Υπήρχαν αντιγνώμεις και ως προς τον τρόπο που θα έπρεπε να επέμβουν κατά των επαναστατών. Οι Ρώσοι πρότειναν τη χρήση ναυτικών αγχημάτων ταυτόχρονα με τον στρατό ξηράς, οι άλλοι τρεις διαφώνησαν κατηγορηματικά. Όπως και να είχε πάντως, όλοι τους επιθυμούσαν να τελειώνει γρήγορα -ειρηνικά ή βίαια- η επανάσταση, γιατί ο άνεμος ελευθερίας που φυσούσε στο νησί θα μπορούσε να ξεσηκώσει καταπιεσμένους και σε άλλα μέρη της Ευρώπης. Όμως, όσο και να ήθελαν να τελειώνει αυτή η κατάσταση, δεν τολμούσαν μια ισχυρή πολεμική επέμβαση, γιατί δεν είχαν ούτε αριθμητικά επαρκή στρατό ούτε -κυρίως- στρατό που είναι εξοικειωμένος με δύσβατα βουνά και μπορεί να

αντιμετωπίσει ανταρτοπόλεμο από τους ντόπιους που έχουν αυτή την εξοικείωση.

Ο Βενιζέλος, μέσα σε όλη αυτήν την κατάσταση που περιλάμβανε αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, διαφωνίες, διαφορετικές πολιτικές, κάποιες φορές δισταγμούς και φόβους, αλλά και δυναμική επέμβαση εκ μέρους των Δυνάμεων (και μέσα σε όλα και έναν αρμοστή με ρημαγμένο πολιτικό και προσωπικό γόητρο, το οποίο είχε τρωθεί και χάρη στις ενέργειες του ίδιου του Βενιζέλου), επέδειξε το θάρρος και την ικανότητα να αρθεί στο ύψος μιας διπλωματίας που παρόμοιά της δεν είχε υπάρξει ξανά στον ελλαδικό χώρο και στην ελληνική πολιτική σκηνή. Κατάφερε ώστε η ανεκτικότητα Γάλλων και Ιταλών να διατηρηθεί, με σκοπό να παραμείνουν διχασμένες ως προς αυτό οι Δυνάμεις, και για να το επιτείνει δημιούργησε έριδα μεταξύ Ιταλών και Ρώσων. Καλλιέργησε στους Βρετανούς καχυποψία για τα φιλορωσικά αισθήματα του αρμοστή και εκμεταλλεύτηκε τη διπλωματική πρωτοβουλία του Βρετανού προξένου Χάουαρντ -μέσω της μεσολάβησης του Ιωάννη Σφακιανάκη- για ειρηνική λήξη της επανάστασης. Μπόρεσε και ελίχθηκε διπλωματικά μέσα απ' όλα αυτά με τέτοιον τρόπο, ώστε να στηρίξει και να στερεώσει τις διεκδικήσεις της επανάστασης, ακόμη κι όταν η ίδια η επανάσταση έδειχνε να χάνει έδαφος.

Το κράμα απ' το οποίο ήταν καμωμένη η απaráμιλλη πολιτική ευφυΐα αυτού του ανθρώπου περιλάμβανε σε μεγάλο ποσοστό ένα συστατικό που ονομάζεται πολιτικός ρεαλισμός (ένα συστατικό του οποίου θα έκανε χρήση αρκετές φορές ακόμη στο μέλλον και θα έφερνε πολιτικά και διπλωματικά κέρδη στη χώρα, όταν όλα γύρω θα φαίνονταν χαμένα, κέρδη που κανείς άλλος δεν θα μπορούσε να αποσπάσει από τους ισχυρούς). Από τον Αύγουστο ακόμα του 1905 διαπίστωσε ότι η επανάσταση είχε πλέον σοβαρό οικονομικό πρόβλημα και -σα να μην έφτανε αυτό- από μια ατυχή συγκυρία έπεσε στα χέρια των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών μια επιστολή του, όπου έθετε ως προϋπόθεση επιτυχίας της επανάστασης τη διατήρηση παθητικής στάσης εκ μέρους Γαλλίας και Ιταλίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ασκηθούν τεράστιες πιέσεις σε αυτές τις δύο χώρες να πάψουν να είναι παθητικές και να συμπράξουν στρατιωτικά με τις άλλες δύο Δυνάμεις για τον τερματισμό της εξέγερσης. Τότε πια έκρινε ο βαθιά και ουσιαστικά ρεαλιστής Βενιζέλος ότι είχε έρθει πλέον η ώρα για έναν ωφέλιμο συμβιβασμό. Το έδαφος το είχε προετοιμάσει από τα τέλη Ιουνίου, όταν -εν όψει της συνάντησης μιας επιτροπής των επαναστατών με διπλωματικούς εκπροσώπους των Δυνάμεων στις Μουρνιές- είχε συντάξει υπόμνημα με το οποίο πρότεινε τη σύσταση ειδικής διεθνούς εξεταστικής επιτροπής που θα κατέβαινε στην Κρήτη και επί τόπου θα μελετούσε το Κρητικό πρόβλημα, γιατί είχε την πίστη πως αυτό θα οδηγούσε στο να αναθεωρήσουν οι ευρωπαϊκές δυνάμεις την αρνητική στάση τους απέναντι στην ένωση και θα επέσπευδε τη διαδικασία ολοκλήρωσής της.

Στις 2 Νοεμβρίου του 1905 πραγματοποιείται στο μοναστήρι Μουρνιών Κυδωνίας η τελική συνάντηση μεταξύ προξενικών αρχών και Ελευθερίου

Βενιζέλου ως μόνου εκπροσώπου της ηγεσίας των επαναστατών και υπογράφεται το πρωτόκολλο τερματισμού της επανάστασης. Ο συμβιβασμός στον οποίο κατέληξαν περιλάμβανε μεταξύ άλλων τη συμφωνία να αποσταλεί στο νησί διεθνής εξεταστική επιτροπή με σκοπό να εξετάσει το Κρητικό ζήτημα, σύμφωνα ακριβώς με την πρόταση του Βενιζέλου.

Πράγματι, αρχές του 1906 κατέφτασε στο νησί διεθνής εξεταστική επιτροπή με πρόεδρο τον Βρετανό εμπειρογνώμονα σερ Έντγκαρ Λόου. Μετά την εξέταση της κατάστασης η επιτροπή κατέληξε σε δύο κύρια συμπεράσματα: 1. Η μόνη βιώσιμη λύση για το Κρητικό ζήτημα ήταν η ένωση με την Ελλάδα και 2. Η στάση του πρίγκιπα ήταν εμπόδιο για τη διευθέτηση εσωτερικών θεμάτων στο νησί. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου εκχωρήθηκε στο βασιλιά της Ελλάδας το δικαίωμα να διορίζει αυτός τον ύπατο αρμοστή Κρήτης -απόφαση που συνέδεε όλο και στενότερα την Κρήτη με την Ελλάδα- και τον Σεπτέμβριο ο πρίγκιπας Γεώργιος έφυγε από το νησί, ενώ ορίστηκε ως νέος αρμοστής ο Αλέξανδρος Ζαΐμης.

Η ένωση μπορεί να μην είχε έρθει -ακόμη-, όμως το δεσποτικό καθεστώς του πρίγκιπα είχε λάβει τέλος και ο ίδιος, ταπεινωμένος, είχε εγκαταλείψει την Κρήτη. Ο νέος αρμοστής, Ζαΐμης, υπό την καθοδήγηση του Βενιζέλου καταρτίζει νέο σύνταγμα με το οποίο περικλύονται οι εξουσίες του αρμοστή και αντιστοίχως διευρύνονται οι εξουσίες της βουλής. Ο Βενιζέλος δεν είναι μόνο ο θριαμβευτής στην αντιπαλότητα με τον απολυταρχισμό του πρίγκιπα, αλλά είναι η ψυχή και η φωνή ενός λαού που διψούσε για τις ελευθερίες που τώρα πια σιγά-σιγά αποκτάει.

Η στάση του αθηναϊκού Τύπου απέναντι στην επανάσταση

Από τις πρώτες κιόλας μέρες που ξεκίνησε η επανάσταση, έγινε απόπειρα από την πλευρά της Αθήνας να χρησιμοποιηθεί ο Τύπος ώστε να στραφεί η κοινή γνώμη της Ελλάδας κατά των επαναστατών.

Στις 12 Μαρτίου, δυο μόλις μέρες μετά το ξέσπασμα του ένοπλου αγώνα, ο πρωθυπουργός Θεόδωρος Δηλιγιάννης, σε μια ολοφάνερη προσπάθεια χειραγώγησης των μέσων ενημέρωσης της εποχής, κάλεσε τους αντιπροσώπους του αθηναϊκού Τύπου και έκανε σκληρές δηλώσεις εναντίον του Βενιζέλου και των συνεργατών του. Ανέφερε επίσης ότι η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα είναι «εντελώς αδύνατος την εποχήν ταύτην».

Η αυλή και η κυβέρνηση της Αθήνας χρησιμοποίησαν τις φιλικά διακείμενες προς αυτές εφημερίδες, με κυριότερη την εφημερίδα *Εστία*, για να κατακεραυνώσουν την εξέγερση και τον Βενιζέλο. Απ' την άλλη πλευρά όμως ο άνισος αγώνας των Κρητικών κατά του αρμοστειακού καθεστώτος και των Μεγάλων Δυνάμεων και βέβαια οι εντυπωσιακοί και πρωτόγνωροι για τα ελληνικά δεδομένα διπλωματικοί ελιγμοί του Βενιζέλου συγκίνησαν πολλούς δημοσιογράφους που με την πένα τους στήριξαν την επανάσταση μέσω των άρθρων τους. Ο Πωπ από

την εφημερίδα *Αθήναι*, ο Κακλαμάνος από την εφημερίδα *Άστυ*, ο Κανελλίδης από την εφημερίδα *Καιροί* και ο Καλαποθάκης από την εφημερίδα *Εμπρός* υποστήριζαν ξεκάθαρα και δυναμικά τον αγώνα των Κρητικών χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα σκληρή γλώσσα κατά της κυβέρνησης της Αθήνας και του αρμοστειακού καθεστώτος της Κρήτης. Οι καλύτεροι συντάκτες της εποχής στάλθηκαν στην Κρήτη, για να συναντήσουν και να συζητήσουν με την ηγετική ομάδα. Ο ίδιος ο Βενιζέλος έδωσε συνέντευξη στον δημοσιογράφο Βλάση Γαβριηλίδη της εφημερίδας *Ακρόπολις*, όπου του εξέθεσε τις προτάσεις του για την ευόδωση των σκοπών της επανάστασης.

Αλλά και από την πλευρά των επαναστατών έγινε χρήση του Τύπου, καθόσον κατανοούσαν πολύ καλά πόσο ισχυρά μπορεί να επηρεάσει την κοινή γνώμη και πόση δύναμη έχει η πληροφόρηση. Γι' αυτό και ανέθεσαν στον Κλέαρχο Μαρκαντωνάκη την πολύ σημαντική αποστολή να τροφοδοτεί τις αθηναϊκές εφημερίδες με πληροφορίες για τον αγώνα τους.

Η θερμή προς την επανάσταση πένα της μεγαλύτερης μερίδας του Τύπου μετέδωσε συγκίνηση στο αναγνωστικό κοινό, που θαύμασε και το αλύγιστο φρόνημα των Κρητικών, αλλά και την ασύλληπτη πολιτική και διπλωματική ικανότητα του ηγέτη τους, ο οποίος ελίσσόταν με οξύνοια και τόλμη ανάμεσα στους ισχυρούς, ενώ οι πολιτικοί της Αθήνας έδειχναν προς αυτούς πάντα δουλοπρέπεια. Η έντονη δυσφήμιση της επανάστασης και η καταστροφολογία που επιχειρήθηκε από κάποιες εφημερίδες ήταν πια ανίσχυρη. Ο λαός της χώρας, στην πλειονότητά του, είχε ταχθεί με το μέρος των εξεγερμένων. Εκατοντάδες εθελοντές έφυγαν από τον Πειραιά για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον κρητικό αγώνα. Οι Έλληνες είχαν διαλέξει «στρατόπεδο» και -όπως έδειξαν τα πράγματα πολύ λίγα χρόνια μετά- έχοντας γνωρίσει μέσα από την αρθρογραφία τις μεγαλειώδεις ικανότητες του ανθρώπου που υπήρξε η καρδιά κι ο νους αυτής της επανάστασης, είχαν πια συνειδητοποιήσει ότι βρέθηκε επιτέλους ο ηγέτης που θα έβγαζε και τους ίδιους από τα ασφυκτικά πολιτικά τους αδιέξοδα.

Η Ελλάδα στη στροφή του 20^{ου} αιώνα, το κίνημα στο Γουδή και η πρόσκληση στον Βενιζέλο

Ενώ οι Κρητικοί μάχονταν για το αγαθό της ελευθερίας και της ένωσής τους με την Ελλάδα, η ίδια η Ελλάδα κατασπαταλούσε αυτό το αγαθό στην κακοδιοίκηση, τη διαφθορά, τις ατέρμονες εσωτερικές συγκρούσεις, τη δουλική εξάρτηση από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Ο «ατυχής» ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 εξευτέλισε πολιτικά και στρατιωτικά τη χώρα και επιδείνωσε την οικονομική της κατάσταση. Οι Δυνάμεις χορήγησαν δάνειο το 1898, το οποίο όμως συνοδευόταν από την επιβολή μιας επιτροπής Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου. Όλα αυτά οδήγησαν την Ελλάδα σε απόλυτη διεθνή ανυποληψία και βαθύ πολιτικό αδιέξοδο. Μέσα στη χώρα η δυσaráσκεια και η απαξίωση προς τους πολιτικούς και το παλάτι ήταν διάχυτη.

Τη νύχτα της 14^{ης} προς 15^η Αυγούστου 1909 γίνεται στο στρατόπεδο της φρουράς Αθήνας, στην περιοχή Γουδή, κίνημα που οργανώθηκε από τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά. Το κίνημα επικράτησε στην πρωτεύουσα αναίμακτα. Τα αιτήματά του αφορούσαν ριζικές μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, τη διοίκηση και τον στρατό, πάταξη της διαφθοράς, απομάκρυνση του διαδόχου και των βασιλοπαίδων από το στράτευμα. Εκτός του ότι τα περισσότερα από τα αιτήματα που έγειρε ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος ήταν νεφελώδη, δεν διέθετε ούτε πρόγραμμα ούτε συγκεκριμένο σχέδιο που θα βοηθούσε τη χώρα να βγει από τη συνεχόμενη κρίση. Από τις εφημερίδες ξεκίνησε εκστρατεία για την πρόσκληση στην Αθήνα του χαρισματικού ανθρώπου από την Κρήτη, που κατά την επανάσταση του Θέρισου κατάφερε να συνομιλήσει με τους εκπροσώπους των Δυνάμεων από θέση ισοτιμίας, να τους κάνει να αποδεχτούν τα σχέδια που τους υπέβαλε και ταυτόχρονα εναντιώθηκε στο παλάτι και στις παρασκηνιακές και ύπουλες μεθόδους του και βγήκε νικητής.

Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος κάλεσε τον Βενιζέλο κι εκείνος αποδέχτηκε την πρόσκληση και κατέφτασε τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Ως άνθρωπος καμωμένος από τη σπάνια στόφα αληθινού ηγέτη, κατά πρώτον δεν θέλησε να εκμεταλλευτεί προς όφελός του το περιρρέον δυσμενές κλίμα κατά του παλατιού και να συγκρουστεί μαζί του, γιατί πίστευε πως αυτό θα προκαλούσε περαιτέρω αναταραχή, ενώ εκείνο που πρωτίστως είχε ανάγκη η χώρα, ώστε να ξεκινήσει η ανόρθωσή της, ήταν ηρεμία. Και κατά δεύτερον δεν δέχτηκε την πρόταση του Συνδέσμου να κυβερνήσει ο ίδιος, γιατί δεν ήθελε να είναι ένας πρωθυπουργός τοποθετημένος στη θέση αυτή από τον στρατό, αλλά μόνο μέσα από κοινοβουλευτικές διαδικασίες. Τους πρότεινε όμως τον διορισμό κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον Στέφανο Δραγούμη και με σκοπό την ανάδειξη αναθεωρητικής βουλής και τη διενέργεια εκλογών. Οι προτάσεις του έγιναν δεκτές και ο ίδιος αποχώρησε από την Αθήνα. Στις 8 Αυγούστου 1910 έγιναν εκλογές. Ο Βενιζέλος κατά το προεκλογικό διάστημα έλειπε στην Ευρώπη για θεραπεία φλεβίτιδας, όμως κάποιοι φίλοι του έθεσαν για λογαριασμό του υποψηφιότητα κι έτσι, χωρίς καν να θέσει υποψηφιότητα ο ίδιος, στις εκλογές αυτές βγήκε πρώτος σε ψήφους βουλευτής στην Αττικοβοιωτία.

Ο επαναστάτης του Θέρισου γίνεται πια εθνικός ηγέτης

Λίγες μέρες μετά τις εκλογές ο Βενιζέλος παραιτείται από πρωθυπουργός της Κρητικής Πολιτείας. Σε κλίμα βαθιάς συγκίνησης αποχαιρετάει το νησί του για να φύγει για την Αθήνα. Ο λαός της πρωτεύουσας τον υποδέχεται με έκδηλο ενθουσιασμό. Στην πλατεία Συντάγματος οι άνθρωποι συνωστίζονται ασφυκτικά για να ακούσουν τον λόγο του. Ακουμπάνε επάνω του τις προσδοκίες τους για μια χώρα που να είναι επιτέλους ισχυρή, αξιοπρεπής και δυναμική. Ο άνθρωπος αυτός που μέσα απ' τη φλόγα του Θέρισου τα έβαλε με την αυλή των Χανίων, την αυλή της Αθήνας, τις Μεγάλες Δυνάμεις και με μεθοδικότητα, ευελιξία και

ευστροφία κέρδισε τις διεκδικήσεις που είχε για τον τόπο του, είναι ο ηγέτης που θα μπορούσε να βοηθήσει και όλη την Ελλάδα να ξεκολλήσει από το τέλμα. Στα επόμενα 25 χρόνια θα πρωταγωνιστήσει στην πολυκύμαντη ζωή της χώρας και θα αφήσει πίσω του μια Ελλάδα πολύ πιο μεγάλη, γεωγραφικά και πολιτικά, από εκείνη που παρέλαβε, παρά τα τεράστια λάθη των πολιτικών του αντιπάλων, τα οποία ο ίδιος πάλι κλήθηκε να διαχειριστεί διπλωματικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αετοράκης Θεοχάρης «*Το Κρητικό ζήτημα από διπλωματική άποψη κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*» Θέματα νεοελληνικής ιστορίας Γ' Γενικού Λυκείου Ομάδας προσανατολισμού ανθρωπιστικών σπουδών, ΙΕΠ 2024

Αλιγιζάκη Στέλλα «*Θέρισο 1905*», Χανιά 2003

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους τ. ΙΓ, Αθήνα 2002

Καψάλης Γιάννης «*Η επανάσταση του Θερίσου*», Αθήνα 1987

Μαρής Αντώνιος «*Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το κίνημα του Θερίσου*», Χανιά 1985

Παπαδάκης Νικόλαος «*Ελευθέριος Βενιζέλος, σελίδες μιας πολυτάραχης ζωής*», Χανιά 2023

<http://greekworldhistory.blogspot.com/2015/07/10-1905.html>

https://www.ime.gr/chronos/13/gr/domestic_policy/facts/02.html